

De val van een sprankelende herder

"De mensen willen jou graag meemaken, ook in de kerk", zegt Anton Hurkmans op 2 september 2002 tegen Antoine Bodar. De Bossche bisschop is naar Rome getogen met een missie: Bodar moet de nieuwe plebaan van de Sint-Jan worden. Een jaar eerder heeft Hurkmans hem ook al eens gepolst, vergeefs. Deze keer is het geen vriendelijke vraag, maar een klemmend beroep. Bodar ziet er 'de hand van God' in en zet zijn aarzelingen opzij: hij keert terug naar de stad waar hij in 1944 werd geboren. Onder grote belangstelling van de media wordt Bodar op 30 maart 2003 geïnstalleerd, in een volle kathedraal.

Amper negen maanden later gooit het bisdom Den Bosch een zeven regels tellend persberichtje op de fax. De boodschap: Antoine Bodar legt per 1 januari 2004 zijn functie neer. De hand van God heeft niet kunnen verhoeden dat de herder van de Bossche binnenstadparochie onderuit is gegaan.

Is er in katholiek Nederland één priester die meer talent heeft voor een leven in de schijnwerpers dan Antoine Bodar? Niemand die beter de weg weet naar de tv-studio's in Hilversum, niemand die vaker in kranten opduikt. Des te opmerkelijker is het dat uitgerekend Anton Hurkmans, de bisschop die doorgaans in stilte zijn werk doet, op het idee komt om Bodar naar Den Bosch te halen. De twee kennen elkaar al vijftien jaar: in de periode dat Hurkmans rector van het seminarie is, nodigt hij Bodar met grote regelmaat uit voor het houden van een sprankelende lezing.

Kan het zijn dat monseigneur is ingefluisterd door conservatieve katholieken, die in Bodar de ideale persoon zagen om de klokken van de Sint-Jan gelijk te zetten met die van het Vaticaan? "Er is één ding dat ik zeker weet en dat is dat Hurkmans mij graag wilde hebben", zegt Antoine Bodar in zijn met vijftienduizend boeken volgestouwde appartement in het centrum van Amsterdam.

"De eerste gedachte was van mijzelf", zegt Hurkmans in het bisschoppelijk paleis aan de Parade in Den Bosch. Hij ontkent dat kardinaal Simonis in het besluit gekend is: "Het idee is wel uitvoerig in mijn bisdomstaf besproken. Dat was een proces van maanden: zou het goed zijn of juist niet?" Hurkmans spreekt met Bodar af dat hij 75 procent van zijn tijd besteedt aan het plebaanschap. Bodar: "Ik zette in op 70 procent, Hurkmans op 80. Het werd 75". Hurkmans: "Ik snapte ook wel dat je niet van hem kunt vragen om alle schepen achter zich te verbranden".

In concreto betekent de afspraak dat Bodar de vrijheid houdt om overal in het land lezingen te houden en interviews te geven aan de vele journalisten die hem herkennen als een welsprekend boegbeeld van de roomskatholieke kerk. Zo trekt Bodar in de maand november zeven dagen door de Sinaïwoestijn, waar hij, voor de tv-camera van programmamaker Rik Felderhof, de voetsporen van Mozes volgt.

Als Bodar in maart aantreedt, is zijn reputatie hem vooruitgesnel. In zijn columns in het Katholiek Nieuwsblad heeft Bodar al helder gemaakt dat hij in de Sint-Jan een aantal bakens wil verzetten. Leden van het kerkbestuur en tal van vrijwilligers zetten de hakken in het zand. "De dag dat ik begon, waren de kampen al gevormd", kijkt Bodar terug.

Bodar gaat niettemin door met wat hij noemt 'het oplaten van luchtballonnetjes'. Het koor zingt prachtig, maar staat op de verkeerde plek. De kathedraal moet langer open blijven, de kerststal moet naar buiten, het houten altaar moet een stenen altaar worden en de 'buizenlamp' die er boven hangt, komt beter tot zijn recht in het theater. Ondertussen groeit ook het gemor over zijn geringe bereidheid om pastoraal werk te doen. Van meet af aan heeft Bodar de bisschop voor gehouden dat hij geen

'dorpspastoor' wil zijn, maar in de parochie wordt niettemin stevig geklaagd over de 'kille en afstandelijke' opstelling van de plebaan.

"Hij heeft te weinig de tijd kunnen nemen om met die mensen in contact te komen of te blijven", zegt Herman Lerou, lid van het kerkbestuur. "Bodar heeft van Onze Lieve Heer veel talenten mee gekregen, maar geduld en tact horen daar niet bij."

In juni houdt Hurkmans Bodar voor dat hij meer werk moet maken van zijn pastorale taken. "Ik heb nooit van hem verlangd dat hij door de stad wandelt, koffie drinkt en mensen over de bol aait", zegt Hurkmans. "Dat is een oubollige opvatting, dat doet geen enkele priester meer." Bodar had zijn gezicht ook vaker moeten laten zien, vindt Hurkmans. "Tegen bepaalde dingen had hij ook wel eens nee kunnen zeggen." Hurkmans gispt Bodar ook voor zijn gewoonte om 'via de krant te communiceren' met zijn parochianen, die zich keer op keer 'geschoffeerd' voelen door de ideetjes die hun plebaan lanceert.

Ironie

In Amsterdam geeft Bodar ruiterlijk toe dat geduld niet zijn grootste deugd is. "Ik ben ook weggegroeid van Brabant, mijn begrip van ironie is anders. De cultuur van ballonnen oplaten is kennelijk niet zo bekend in het rijk van de vrijwilligers. Je mag mij aanrekenen dat ik dat niet goed heb ingeschat. Een ballon oplaten betekent dat je wilt zien hoe iets valt, niet dat je het onmiddellijk gaat doen. Ik besluit niks in mijn eentje, ik heb alles overlegd met het bestuur." Verzoeningsgesprekken, bemiddelingspogingen, het loopt allemaal op niks uit. In de herfst groeit bij bisschop Hurkmans het inzicht dat Bodar nooit de plebaan kan worden die het bisdom voor ogen heeft. Het pleidooi van het kerkbestuur om naast Bodar een kapelaan aan te stellen als opvolger voor de vertrekkende pastor Vincent Blom, wordt afgewezen. Hurkmans gunt Bodar slechts een diaken en breekt daarmee zijn in Rome gedane belofte. "Een priester erbij zou structureel niets oplossen. Je kunt niet half plebaan zijn. Plebaan zijn betekent leiding geven aan het geheel. Bodar heeft royaal de kans gekregen, maar uiteindelijk kon hij de functie niet combineren met wat hij zelf wilde, zijn eigen activiteiten. Het kan niet dat je alleen in functie plebaan bent en ondertussen anderen het werk laat doen. Ik heb gedacht dat het wel zou kunnen, het is jammer dat het niet is gebeurd."

Hurkmans ontving het laatste half jaar een overstelpende hoeveelheid brieven van zowel voor- als tegenstanders van Bodar. De lobbyïsten hebben amper invloed op zijn besluit gehad, zegt hij. "Het was mijn eigen inzicht dat het niet zou gaan werken."

De bisschop heeft zo 'op een domme en tragische manier' een einde gemaakt aan het experiment-Bodar, oordeelt Maurice Ackermans, die in 2002 uit het kerkbestuur van de Sint-Jan stapte. "Wat weegt zwaarder: de heibel met de vrijwilligers of de unieke talenten van Bodar?" Een spiritueel en erudiet man is nu gestruikeld over 'trivialiteiten', vindt Ackermans. "Het ging immers nooit over zaken van dogmatiek, moraal of over geloofskwesties. Ze hadden toch zo ergens een kapelaan kunnen halen? Het bisdom lijkt zo toch de grote schuldige voor het mislukken van Bodar."

Bodar: "Ik heb de bisschop gevraagd: waarom kan het niet zoals in het theater: een artistiek en een commercieel directeur? Het werk sloopte me, vooral het eindeloze vergaderen. Maar ik dacht bij mezelf: ik moet het twee jaar volhouden".

Erasmus

Het kerkbestuur van de Sint-Jan heeft zich schoorvoetend neergelegd bij het besluit van Hurkmans om geen volwaardige priester naast Bodar te zetten. In een brief van 17 oktober had het bestuur daar wel voor gepleit. "Het was ook goed voor de stad, voor het hele bisdom dat Bodar als een Erasmus-figuur door het land trok om lezingen te houden", zegt Don Burgers, oud-burgemeester van Den Bosch en nu vice-voorzitter van het kerkbestuur. Tot op de dag van vandaag komt er, zegt Burgers, fanmail binnen voor Bodar. "Uit het hele land, dat is echt ongelooflijk."

Het kerkbestuur heeft nooit uitleg gekregen over het besluit om Bodar geen kapelaan te gunnen. Burgers: "De besluitvorming is ondoorzichtig. Wie dit heeft besloten, waarom, we weten het niet. Waarom wij niet zijn opgestapt? Kerkrechtelijk is het zo geregeld, dat moet je accepteren. Het bedrijf dat de Sint-Jan is, moet doordraaien". Maurice Ackermans: "Als het kerkbestuur met zijn portefeuille zou hebben gewapperd, was dit heel anders verlopen. Aan die morele moed heeft het kennelijk ontbroken". Bisschop Hurkmans constateert slechts dat 'de mening van het kerkbestuur nogal eens evolueert'. "De ene keer zeiden ze dat ze verder wilden met Bodar, de andere keer weer niet."

Raspoetin

In zijn column voor het Katholiek Nieuwsblad van 12 december herinnert Bodar --luttel dagen na de bekendmaking van zijn vertrek-- aan een verhaal dat in het voorjaar van 2002 in het Brabants Dagblad verscheen. De strekking van dat artikel was dat niet bisschop Hurkmans, maar vicaris Schröder degene is die in het bisdom Den Bosch de macht in handen heeft. "Hoewel de aantijging als onheus is afgewezen, dringt zich de vraag af en toe op", schrijft Bodar.

Gevraagd om een toelichting, zegt Bodar slechts dat 'de bisdomstaf niet homogeen' is. Ook refereert hij aan een tweeregelig, uitermate streng briefje van 28 september, waarin bisschop Hurkmans hem herinnert aan zijn pastorale taken. "Hurkmans is een zachtaardige man, die de hardheid van zo'n brief niet tot de zijne kan maken. De brief ademt de ondoorzichtige structuur van de bisdomstaf. Ik wens de bisdomstaf toe dat de ramen open gaan, dat niet alles meer zo benepen gebeurt. Je verliest niets wanneer je open bent. Ik hoop ook dat de journalistieke vaardigheden bij het bisdom toenemen, ze zijn zó bang voor de media. Ik heb een boek in voorbereiding: Kwetsbaarheid als wapen, gaat het heten."

Ook Maurice Ackermans, die zelf als bestuurslid van de Sint-Jan in aanvaring kwam met Schröder vanwege zijn homoseksualiteit, ziet de vicaris als een 'Raspoetin-achtig figuur' die 'zeker mede de hand heeft gehad' in het vertrek van Bodar. "Bodar is iemand die de show steelt, die tot de verbeelding spreekt. Hij brengt de katholieke boodschap via de tv natuurlijk wel in menige huiskamer. Daar moet hij dan maar mee doorgaan." Schröder fungeert de komende maanden --opnieuw-- als waarnemend plebaan van de Sint-Jan, hoewel Bodar had aangeboden om tot 1 maart te blijven. Hurkmans: "Het is mijn ervaring dat als je weet dat je weggaat, je toch anders gaat werken. Daarom is het beter die periode niet al te lang te laten duren".

De bisschop benadrukt dat hij --en niemand anders-- besloten heeft om een einde te maken aan het plebaanschap van Antoine Bodar. Had Hurkmans niet moeten weten dat een vrijgevochten denker als Bodar niet in het keurslijf van een plebaan te persen is? Was het geen kapitale inschattingfout? De bisschop zegt niet te weten of hij 'spijt moet hebben': "Het was een initiatief dat de moeite waard was. Bodar verstaat als geen ander de kunst om de kerk op de agenda van de samenleving te zetten."

Dat mag zo zijn, maar het afgelopen jaar hebben toch heel wat mensen krassen opgelopen. De bisschop: "Zo is het leven".